

szemle

KONCENTRIKUS MÚZEUMI KÖRÖK

Ébli Gábor: *Múzeumánia. Egy kulturális élménygyár európai modelljei*
L'Harmattan Kiadó, 2016

IAmikor a legtöbb múzeumban téma a szervezeti, módszertani megújulás, létfontosságúak (lennének) azok a tanulmányok, könyvek, amelyek más országok hasonló intézménytípusainak gyakorlatát rögzítik, vizsgálják, elemzik, mutatják be. A magyar múzeumi rendszer robbanásszerű változása, amely egyrészt a törvényi szabályozás, a megyei múzeumi rendszer, az országos múzeumok működésnek átalakulására, másrészt az állandóan új követelményeket támaztó politikai-gazdasági-társadalmi környezetre, valamint a szakmai elvárások és a látogatói igények formálódására vezethető vissza, szomjazná az inspiráló vagy épp elrettentő mintákat, példákat. Az internet segítségével elérhető milliányi eset végtelen lehetőséget kínál azoknak, akik újítani vagy csupán túlélni szeretnének, ez a fajta forrás azonban a jól előkészített, többszörösen összetett módszertanra épülő reformokhoz kevés. Hiánycikk az olyan magyar nyelven, a magyar kérdésekre, problémákra is reflektáló elemző munka, amelynek szerzője tudatosan, előre meghatározott kutatói programokkal keres fel külföldi múzeumokat, hogy tapasztalatait, eredményeit, konklúzióit a nyilvánosság előtt is megossza.

magyar nyelven,
a magyar
kérdésekre,
problémákra is
reflektáló elemző
munka

IÉbli Gábor esztéta azon kevesek közé tartozik, akik nemcsak több mint egy évtizede vizsgálják a múzeumokat és a társadalmi környezetüket, az európai közgyűjtemények szűkebb és tágabb világát, a művészet, a műgyűjtés nemzetközi intézményrendszerét, hanem erről rendszeresen publikálnak is. A szerző műgyűjtéssel foglalkozó munkái mellett 2016-ban jelent meg a harmadik, múzeumi tematikára épülő kötete: a 2005-ös *Az antropológizált múzeum* és a 2011-es *Hogyan alapítsunk múzeumot?* után most *Múzeumánia* címen vehetjük kézbe a legújabb könyvet. A szerző elmúlt öt évben megjelent tanulmányait, elhangzott előadásait összegző kötet nem csak frappáns címevel folytatása a korábbi munkáknak, az azokból ismert hangsúlyok a L' Harmattan Kiadó gondozásában megjelent szövegekben is megjelennek. Téma a konzervatív vagy az innovatív intézménypolitika, a lokális értékek és a globalizáció ereje, a nemzeti eszme befolyása, a turizmus és a marketing szerepének koncentrikus körökben vizsaterő vizsgálata. Az erőteljes művészeti fókusz mellett a múzeumok társadalmi-politikai viszonyrendszere, az intézményrendszer finanszírozása, a köz- és a magángyűjtemények kapcsolata, a nemzeti/hazai művészet és a nemzetközi/

nem csak frappáns
címevel folytatása
a korábbi
munkáknak

külföldi alkotók pozíciói, a különböző múzeumi szakterületek kölcsönhatásai, hiányosságai, a múzeumi diskurzus meghatározó irányai, a múzeumkutatás éppúgy fontos szempont maradt, mint az, hogy az olvasó a lehető legtöbb helyről származó intézmény gyakorlatában fedezhesse fel ezeket a motívumokat.

*kifejezetten
geográfiai
szempontok szerint
csoportosította
írásait*

¶ Ez utóbbi szándék a több évtizedes tapasztalatainak köszönhetően a kötet egyik legfontosabb szerkesztési elvévé vált: Ébli Gábor kifejezetten geográfiai szempontok szerint csoportosította írásait. Szakítva a sokak által használt centrum-periféria modellel, a fejlett-elmaradott, a Nyugat-Kelet ellentétpárokra épülő narratívával, az európai gyakorlat sokféleségét tükröző esettanulmányokat három nagyobb egységben tárja az olvasó elé. Ezúttal Dél-Európa és a Mediterráneum, Nyugat- és Észak Európa, valamint Közép- és Kelet-Európa került egy-egy halmazba, ebben a sorrendben. A csoportosítás magától értetődően okoz feszültségeket, hiszen Velence és Lisszabon, Barcelona és Isztambul múzeumi világa pontosan annyira hozható közös nevezőre, mint a svéd etnológiai és a svájci történeti vagy a bolgár régészeti és a lengyel kortárs művészeti múzeumok. Az Ébli által választott geográfiai szempontrendszer alapján mégis kirajzolódnak eddig észre nem vett mintázatok, kevésbé érzékelt összefüggések, felismerések. Pont ezek a halvány rajzolatok azok, amelyek miatt az új utakat kereső magyar múzeumi világban helye van a tanulmánykötetnek.

*kirajzolódnak
eddig észre nem
vett mintázatok,
kevésbé érzékelt
összefüggések*

¶ Még a sok szempontból legtávolabbiaként érzékelhető „déli” múzeumi világnak is akadnak tanulságai. No nem a számunkra még mindig elképzelhetetlen magánalapítványok, magángyűjtemények, céges támogatók szerepvállalása miatt! Sok magyar település számára érdekes lehet, miként ágyazható be egy város kulturális intézményi hálójába egy kortárs művészeti intézmény, főleg ha nem túl erős a fenntartó közösség érdeklődése. Hogyan működik két új múzeum (MAXXI és MACRO) egy olyan jelentős történeti örökséggel rendelkező városban, mint Róma, ahol a modern korig nem vetődött fel, hogy a mindenkor élő művészetnek külön, védett zónára lenne szüksége. Milyen szerepet kaphatnak a különböző városi terekben a sztárépítészek által megálmodott múzeumépületek? Hogyan jelenhet meg a nemzeti művészet nemzetközi kontextusban és fordítva? Madrid művészetpolitikája sem csupán az új beruházásokról és azok kölcsönhatásáról beszél, hanem arról is, hogy a kiállítási intézmények képesek arra, hogy néhány évtized alatt igényes, művészetszerető közönséget neveljenek ki. Portugáliában a magán- és a közszféra hevesen vitatott együttműködése válhat tanulsággá, különösképp, ha tudatosítjuk, miért olyan sérülékenyek itt a magánkezdeményezések. Az athéni múzeumi kínálatot bemutató tanulmány pedig arra mutat rá, hogy a legértékesebb örökséggel rendelkező városoknak is szükségük van olyan intézményekre, amelyek a jelenre és a közelmúltra

*miként ágyazható
be egy város
kulturális
intézményi
hálójába egy
kortárs művészeti
intézmény*

*a kiállítási
intézmények
képesek arra, hogy
néhány évtized
alatt igényes,
művészetszerető
közönséget
neveljenek ki*

*elkényelmesednek
a közgyűjtemények,
ha a turizmus
passzív
kiszolgálóivá
válnak*

reflektálnak. Még Isztambulban is akad tanulság, ahol privát intézmények pótolják a hiányzó török modern és kortárs művészeti közgyűjteményeket, és ahol Orhan Pamuk *Az ártatlanság múzeuma* című írása alapján kialakított regény-múzeum hozott új színfoltot a sokszor nyugati minták alapján szerveződő kiállítóhelyek világába. Velence példája ezúttal a városmarketing szerepe és egy kortárs művészeti fesztivál ereje mellett arra hívja fel a figyelmet, hogy a legkiválóbb törzssanyag mellett is elkényelmesednek a közgyűjtemények, ha a turizmus passzív kiszolgálóivá válnak, és nem célozzák meg a helyi közönséget is.

¶ Az inspiráló kérdések a nyugati és észak-európai múzeumokról szóló esszéikben tovább szaporodnak, főleg miután ezeken a területeken egyre gyakoribbak az olyan múzeumok, amelyek a fenntartó társadalom problémáira is érzékenyek. A Liget Budapest Projekt szempontjából sok tanulsága lehet Zürich múzeumi beruházásainak, ahol többek között négy egykori gyártelepen nyílt művészeti központ. Bazel közgyűjteményi hálózata, az Art Basel felfutása, a helyi mecenatúra éppúgy figyelemre méltó, mint a különböző holland városok múzeumi negyedei. Az esettanulmányok igazolják, a múzeumi negyedek csak akkor mentik meg az intézményeket az elszigetelődéstől, ha bennük valódi koncepcióval bíró intézményeket fognak össze, amelyeket nem csupán városfejlesztés, fizikai építkezés kapcsol össze, hanem átfogó szellemi program is. Ehhez azonban nem szükséges külön városrész! Német, skandináv, finn példák igazolják, hogy azok az eredményes múzeumok, amelyeknek világos elképzeléseik vannak a saját missziójukról, a fenntartókkal, a támogatókkal és a közönséggel való közös célokról.

*azok az eredményes
múzeumok,
amelyeknek világos
elképzeléseik
vannak a saját
missziójukról*

¶ Bár Ébli kutatásai elsősorban a művészeti, azon belül is a kortárs művészeti intézményekre fókuszálnak, az időnként felvillanó különböző szakmúzeumok mellett a néprajzi múzeumokra is külön hangsúlyt fektet. A göteborgi Világkultúra Múzeuma minden társadalmi kérdésekkel foglalkozó intézmény számára izgalmas. Az intézmény radikális újítása volt, hogy csak időszakos kiállítások folyamában mutatja be gyűjteményét, úgy, hogy a közönséget érdeklő társadalmi témákat vesz elő, amelyeket kronológia helyett mai szemüvegen keresztül láttat, hagyományos rendezések helyett újfajta tárgyinterpretációkkal. Hasonlóan új ötleteket ad az oslói Norsk Folkemuseum, amely többek között egy betelepült pakisztáni család utolsó darabig megvásárolt háztartásának bemutatásával reflektál a 21. század egyik legnagyobb problémájára, a bevándorlásra.

*a néprajzi
múzeumokra is
külön hangsúlyt
fektet*

¶ Bármelyik nyugat- vagy észak-európai városba kalauzol bennünket a szerző, a felvetődő problémák ellenére is érzékelhető az intézmények általános támogatottsága. Ezzel szemben éles kontraszt rajzolódik ki a Közép- és Kelet-Európa múzeumait bemutató fejezetekben, amelyek alakzatai a magyar szakmai diskurzusban is

mindennapi tapasztalatként jelennek meg. Azáltal, hogy egymás mellé kerülnek a Baltikum, a Balkán, Oroszország és a „visegrádiak” különböző köz- és magán-gyűjteményei, kitapinthatóvá válik, mennyire sérülékenyek és kiszolgáltatottak a térség kulturális intézményei. A különböző esettanulmányok hol jó gyakorlatokra hívják fel a figyelmet, hol görbe tükröt mutathatnak a régió, így a magyar múzeumok elé is. A szófiai Nemzeti Történeti Múzeum kiállítása, amelynek nem része a török és a szovjet megszállás időszaka, azaz a dicső múlt emlékeinek ki-domborításáról, a problémás fejezetek eltussolásáról szól, éppúgy fontos példa, mint az Ébli által kifejezetten innovatívként értékelt bukaresti Paraszti Kultúra Múzeuma, ahol a termek egy-egy témafelvetés köré szerveződnek, sajátos találós kérdésként. Ébli egyébként külön fejezetet szán a térség néprajzi múzeumainak, azzal a nem titkolt céllal, hogy a budapesti intézmény megújulásához municiót adjon. Hasonlóan ellentmondásos a térség kortárs művészeti intézményeinek helyzete. A különböző témakörök mentén felépülő tanulmányok a magán- és az állami finanszírozású projektek kapcsán néhány, gyakran megkerült kérdést fejegetnek. Miért kell a kis országoknak feltétlenül, lehetőségeiket a végsőkig ki-használva, erős öngazolási kényszerre utalóan a nagyok művészeti intézményeit meghonosítani? Egy balti nagyberuházás mentén vetődik fel a szerzőben: nem vághatna-e Lettország vagy más állam, kisállamok csoportja alternatív kanonizációs logika kiépítésébe, például sok kis mozgékony, kortárs ügynökség támogatásával egy-egy nagy múzeum helyén. Muszáj, hogy mindenhol a múzeum európai modellje konzerválja magát? Van-e létjogosultsága ezekben a térségekben, hogy önálló jelenkori küldetéssel egyedi intézmények jöjjenek létre? Példa persze erre is akad, nem is egy, amelyek aztán újabb problémákat vetnek fel: az európai uniós forrásból finanszírozott beruházások vajon meddig és hogyan tarthatók fenn? Se szeri, se száma azoknak az összefüggő eseteknek, amelyeket a szerző utazásai során gyűjtött össze. Ébli Gábor könyvének pont ez a legfontosabb erénye: a szerző saját maga szerzett tapasztalatokat a bemutatott intézményekben. Mindezt szakirodalmi műveltsége is alátámasztja, amely azonban hiányt is ébreszt az olvasóban. Pont a hazai múzeumokban zajló változások, útkeresések miatt lenne fontos egy összegző bibliográfia, esetleg egy tárgyszójegyzék. Ezek a hiányzó „listák” akár azt a szerző által megfogalmazott célt is segíthették volna, amely arra irányul, hogy lazítsa a normatívakon és zárt gondolkodáson alapuló magyar múzeumi közbeszédet. Ettől függetlenül a kötet kiválóan alkalmas arra, hogy tájulkon és rétegzettebbé váljon kitekintésünk köre. Ébli optikája ezúttal nem csak a messze nézést, hanem a közel látást is segíti!

az európai uniós forrásból finanszírozott beruházások vajon meddig és hogyan tarthatók fenn?

a szerző saját maga szerzett tapasztalatokat a bemutatott intézményekben

Berényi Marianna

ÁRNY A KÖVÖN

ORSZÁG LILI MŰVÉSZETE

Ország Lili: Aranyváros, Nagy aranyváros, 1980 © Kolozsvári-gyűjtemény, Győr

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

2016. december 17. – 2017. március 26.

EGYÜTMŰKÖDŐ PARTNEREK

Hilton
BRANDS

MÉDIATÁMOGATÓK

múlt-kor

FÖLDGÖMB

artmagazin

PESTI 441

TRENDS FM

RIDIKÜL

mt

IDE

VASÁRNAPI HÍREK

